

УДК 911.3

Пендерецький Орест Володимирович,
кандидат технічних наук, доцент

Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу, м.
Івано-Франківськ, Україна,
e-mail: pov@tvnet.if.ua

ОСОБЛИВОСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ)

Мета. Метою статті є комплексна оцінка збалансованого розвитку промислового туризму (на прикладі Карпатського регіону)

Методика. Методичні засади дослідження полягали в синтезі та аналізі зібраного авторами літературного та статистичного матеріалу. При цьому застосовувались табличний та картографічний методи.

Результати. Виконана характеристика промислового туризму. на прикладі Карпатського регіону.

Наукова новизна полягає в комплексній характеристиці збалансованого розвитку промислового туризму (на прикладі Карпатського регіону).

Практична значимість дослідження визначається *побудовою моделі збалансованого розвитку промислових туристичних дестинацій.*

Ключові слова: промисловий туризм, ресурси, промисли, дестинації, збалансований, модель.

УДК 911.3

Пендерецький Орест Владимирович,
кандидат технических наук, доцент

Ивано-Франковский национальный
технический университет нефти и газа, м.
Ивано-Франковск, Украина,
e-mail: pov@tvnet.if.ua

ОСОБЕННОСТИ СБАЛАНСИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ТУРИЗМА (НА ПРИМЕРЕ КАРПАТСКОГО РЕГИОНА)

Цель. Целью статьи является комплексная оценка сбалансированного развития промышленного туризма (на примере Карпатского региона)

Методика. Методические основы исследования заключались в синтезе и анализе собранного авторами литературного и статистического материала. При этом применялись табличный и картографический методы.

Результаты. Выполненная характеристика промышленного туризма. на примере Карпатского региона.

Научная новизна заключается в комплексной характеристике сбалансированного развития промышленного туризма (на примере Карпатского региона).

Практическая значимость исследования определяется построением модели сбалансированного развития промышленных туристических дестинации.

Ключевые слова: промышленный туризм, ресурсы, промыслы, дестинации, сбалансированный, модель.

*FEATURES SUSTAINABLE DEVELOPMENT INDUSTRIAL TOURISM (FOR
EXAMPLE THE CARPATHIAN REGION)*

Goal. The article is a comprehensive evaluation of sustainable development of industrial tourism (for example in the Carpathian region)

Method. Methodical bases of research consisted in the synthesis and analysis of collected authors of literary and statistical material. This applied tabular and cartographic methods.

Results. Executed characteristics of industrial tourism. the example of the Carpathian region.

Scientific novelty lies in the complex characterization of balanced development of industrial tourism (for example in the Carpathian region).

The practical significance of the study is determined by constructing a model of sustainable industrial development of tourist destinations.

Keywords: industrial tourism resources, crafts, destination, balanced model.

Постановка проблеми. Розвиток туристичної галузі в Карпатському регіоні на основі притаманного йому природно-ресурсного потенціалу поступово стає значимою складовою її соціально-економічного розвитку, джерелом наповнення державного і місцевих бюджетів. Вагомим доповненням до цього є потужний промисловий потенціал, який може послужити оригінальним туристичним ресурсом, яким цікавляться науковці, бізнесмени, студенти та державні діячі. Такі ресурси використовуються в промисловім туризмі для задоволення потреб VIP – туристів з метою вирішення соціально-економічних задач держави [1].

Європейська інтеграція України вимагає пошуку нових підходів до вирішення проблем, пов'язаних з нерівномірністю розвитку регіонів. У зв'язку з цим актуальною проблемою стає розробка й впровадження програм державної політики. Через це необхідність визначення проблемних моментів, стримуючих розвиток регіональних туристичних дестинацій, необхідних дій для їх ліквідації та сучасний стан їх виконання є надзвичайно актуальною темою сьогодення [4]. Доля дестинацій залежить від величезної кількості незалежних змінних, на які не можуть впливати ні приватний, ні державний сектор.

Важливим завданням сьогодення є складання балансу між господарськими потребами суспільства та природними можливостями їх задоволення. Маючи такий баланс і озброївшись принципово новою безвідходною технологією, можна буде зняти антагоністичне протиріччя між суспільством і природою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень і публікацій з окресленої теми слід насамперед назвати монографію

Ткаченко Т.І. [2], де автор розкриває економічну значимість сталого розвитку індустрії туризму, її вплив на економіку країни; праці з методології туризму і дестинацій Любіцевої О.О. [3; 4]; просторове моделювання збалансованого розвитку з співавторами розробив Петренко В.П. [5], а також ряд статей і монографія з промислового туризму видані автором [1].

Визначення невирішених сторін проблеми. Необхідність моделювання процесу збалансованого розвитку дестинації промислового туризму для прогнозування подальших дій.

Мета та завдання статті. Створити просторову модель збалансованого розвитку дестинації промислового туризму.

Виклад основного матеріалу. Перетворення виробництва в туристичний об'єкт стимулює фірму до поліпшення корпоративного клімату і трудових відносин. Стають осмисленими прибирання в цехах, чиста робоча форма, презентабельний вигляд обладнання та багато іншого, в чому середньостатистичний директор не бачив сенсу раніше. Та й у робітників мотивація змінюється, коли на них дивляться, як на музейний скарб. Отже, фірма отримує лояльність споживачів, ефективну підтримку брендів. Обороти сувенірних магазинів, розташованих у точках, де закінчуються екскурсії, значно вищий, ніж в інших точках з аналогічною продукцією. Нарешті, зайве казати, як виграє бюджет міста від стимулювання продажів міських товарів і послуг. Але, крім того, міста здобувають нові бренди, нові несподівані і привабливі елементи іміджу, а також більше число туристів – цих «ходячих грошей» нашого часу. До того ж екскурсії на діючі підприємства – це, як правило, додаткове «навантаження» для інших туристичних магнітів, які сконцентровані знову ж таки в містах [3]. Причому найбільш популярнішими у туристів є об'єкти, які є брендами конкретних міст. Наприклад, портовий комплекс в Роттердамі або завод «Ролекс» у Цюриху. Саме місто забезпечує популярність бренду.

Промисловий туризм – різновид культурно-пізнавального туризму, спрямований на пізнання особливостей технологічних процесів діючих (або тих, що колись діяли) промислових підприємств та народних промислів. Таке визначення сформульоване нами на основі тлумачення значення слова «промисел» в Академічному словнику української мови (1970 – 1980) [7]:

- заняття яким-небудь ремеслом з метою добування засобів існування; дрібне ремісничє виробництво;

- місце, родовище, де добувають що-небудь; добувне промислове підприємство;

- галузь промислового виробництва.

Отже, народні промисли можна характеризувати як перший, дослідний етап промислового виробництва, а тури на такі об'єкти і визначили назву туризму – промисловий.

Промисловий туризм – це справжній інструмент маркетингу території,

системної роботи місцевих співтовариств по просуванню її інтересів для залучення інвесторів, туристів чи потенційних жителів. Адже маркетинг – це філософія місцевого розвитку, найкраще допомагає там, де панує економічна депресія і не видно стандартних виходів із ситуації.

Розвиток вітчизняного промислового туризму, як складної соціо-економіко-екологічної системи, ґрунтується на взаємодії її суб'єктів – туристів, та об'єктів – туристичних дестинацій. Туристична дестинація виступає ключовим компонентом системи промислового туризму, оскільки її формують функціонально пов'язані елементи (туристичні ресурси, туристична та загальна інфраструктура території, трудовий потенціал та органи управління), що розташовані на певній території, мають інформаційно-комунікаційні структури для забезпечення виконання стратегії й тактики виробництва та реалізації туристичного продукту, спрямованих на ефективну економічну, соціальну та екологічну діяльність у ній. Проведене дослідження сутності туристичної дестинації дає підстави розглядати її як соціо-економічну місцевість певного масштабу, що характеризується конкурентоздатними туристичними ресурсами та інфраструктурою, яка створює і реалізує привабливий для споживача турпродукт, не завдаючи шкоди довкіллю [6].

На рис. 1. представлено вигляд економічного, соціального і екологічного континуумів класичних пріоритетів збалансованого розвитку у вигляді базових геометричних моделей [5].

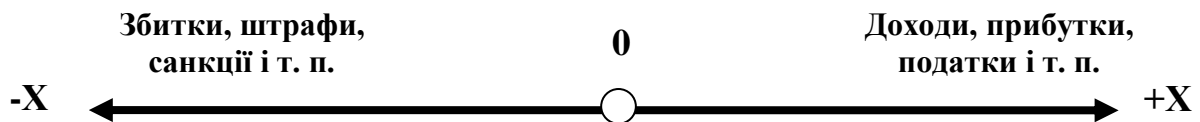


Рис. 1-а Континуум економічних оцінок функціонування суб'єкта ЗР

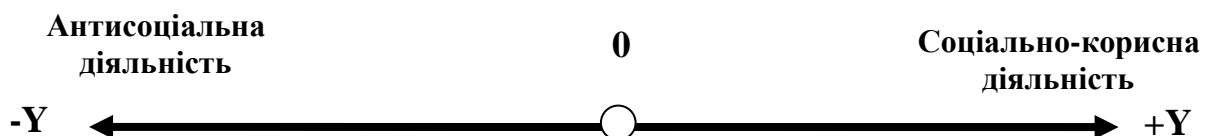


Рис. 1-б Континуум соціальних оцінок функціонування суб'єкта ЗР

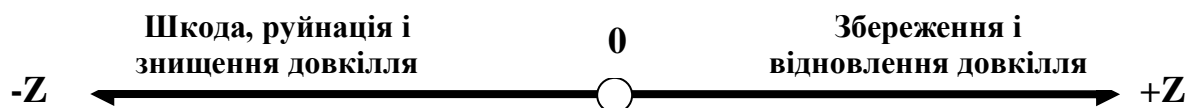


Рис. 1-в Континуум екологічних оцінок функціонування суб'єкта ЗР

Рис. 1. Лінійні геометричні моделі діапазонів оцінювання результатів функціонування суб'єктів збалансованого розвитку

При цьому, на рисунку 1-а представлено економічний континуум можливих варіантів оцінок діяльності господарюючого суб'єкта природокористування з такими характерними точками: 0 – відсутність діяльності з відповідною відсутністю економічно значимих наслідків; фактори групи +X (доходи, прибутки, податки і т. п. – всі економічно значимі для суспільства і суб'єкта господарювання позитивні економічні результати); фактори групи –X (збитки, штрафи, санкції і т. п. – всі економічно значимі трати суспільства і суб'єкта господарювання).

Рисунок 1-б представляє континуум соціальних наслідків діяльності господарюючого суб'єкта природокористування з наступними характерними точками: 0 – відсутність діяльності і соціально значимих результатів; фактори групи +Y (всі соціально корисні результати діяльності із створення позитивних суспільних благ); фактори групи –Y (всі негативні результати антисоціальної діяльності і шкоди, нанесеної цим суспільству).

Континуум екологічних наслідків діяльності господарюючого суб'єкта природокористування представлено рисунком 1-в, на якому присутні наступні характерні точки: 0 – відсутність діяльності з одночасною відсутністю використання природних ресурсів з відповідним нанесенням шкоди довкіллю і т. п.; фактори групи +Z (результати діяльності із збереження, підтримання незайманим або відтворення довкілля); фактори групи –Z (діяльність за результатами якої наноситься шкода, відбувається руйнація і знищення довкілля в просторовому середовищі локалізації господарюючого суб'єкта природокористування і/або локалізації його сировинних джерел) [5].

Дані характеристики континуумів можуть бути доповнені різноманітними кількісними оцінками за рахунок обґрунтованої детермінації переліку кількісних індикаторів для кожного із класичних пріоритетів. Основою для розробки таких кількісних оцінок можуть служити індикатори збалансованого розвитку за економічним, соціальним та екологічним напрямками.

Оскільки діяльності будь-яких суб'єктів збалансованого розвитку за всіма названими континуумами повинна проходити злагоджено, цілком очевидно стає потреба в створенні узагальненої моделі, в склад якої слід включити всі три континууми. Тому, виходячи з того, що спільною для всіх трьох континуумів є точка «0», з якої починається нарощування позитивних або негативних результатів діяльності суб'єкта збалансованого розвитку за будь-яким із класичних критеріїв оцінювання, комплексна модель можливих варіантів оцінок діяльності господарюючого суб'єкта природокористування на нашу думку повинна бути представлена у вигляді просторового позиціонування економічного, соціального та екологічного континуумів в системі декартових координат рис. 2. При цьому, по кожній координаті відкладатимуться значення окремих складових з переліку базових характеристик збалансованого розвитку за групами X-факторів, Y-факторів та Z-факторів. Отже, в просторі можливих варіантів

оцінювання стану економічного, соціального та екологічного розвитку дестинацій промислового туризму теоретично можуть бути виділені 8 характерних просторових зон-октантів. При цьому, повністю адекватні вимогам збалансованого розвитку результати функціонування суб'єкта знаходяться виключно у октанті з координатами (+X, +Y, +Z), а повністю неадекватні – у діагонально протилежному октанті з координатами (-X, -Y, -Z), які виділені на рис. 2 затемненими кольорами.

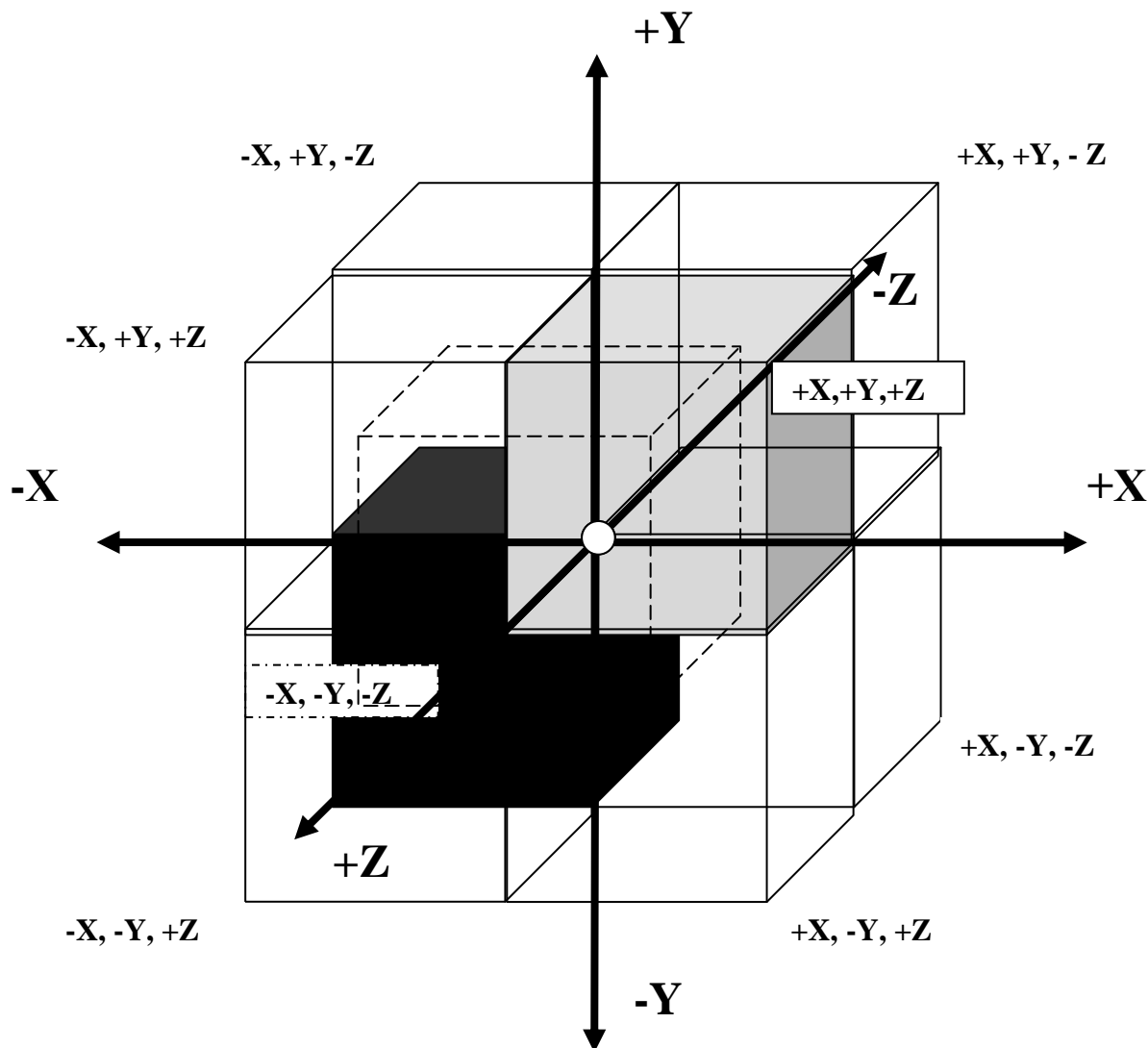


Рис. 2. Просторова узагальнена модель збалансованого розвитку локальних дестинацій промислового туризму [5]

Всім іншим октантам є властиві негативні складові, а значить і оцінки процесів розвитку. Короткий зміст характеристик кожного з октантів просторової інформаційної моделі збалансованого розвитку приведено в таблиці 1. Таким чином, первинним інформаційним масивом – об'єктом аналітичних досліджень і оцінок залишаються традиційні статистичні соціально-економічно-екологічні індикатори і показники за групами X, Y та Z-факторів.

Табл. 1.

Характеристики просторової узагальненої моделі збалансованого розвитку дестинації промислового туризму

<i>№ октанта</i>	<i>Коротка характеристика</i>	<i>Координати критеріїв оцінювання</i>
I	Гармонізоване економічно ефективне використання промислових туристичних ресурсів на користь соціуму і довкілля	+X, +Y, +Z
II	Економічно ефективне використання промислових туристичних ресурсів на користь соціуму при одночасному знищенні довкілля	+X, +Y, -Z
III	Неекономічні методи господарювання при нанесенні шкоди довкіллю на користь соціуму	-X, +Y, -Z
IV	Неекономічні методи господарювання з отриманням позитивних соціальних результатів та збереження довкілля	-X, +Y, +Z
V	Економічні методи господарювання із збереженням довкілля та негативними соціальними результатами	+X, -Y, +Z
VI	Ефективні економічні методи з негативними наслідками і для соціуму і для природи.	+X, -Y, -Z
VII	Відсутність управління діяльністю з негативними економічними і соціальними результатами та збереженням промислових туристичних ресурсів і довкілля.	-X, -Y, +Z
VIII	Неекономічне, злочинно недбале, непрофесійне управління на шкоду соціуму і природі.	-X, -Y, -Z

Однак, використання останніх в рамках запропонованої просторової моделі дає, на нашу думку, змогу генерувати додаткові інформаційні потоки, а саме – аналітичне визначення прямої оцінки досягнутого суб'єктом рівня збалансованого розвитку в октанті №1, розрахунок негативних і частково негативних оцінок у всіх інших октантах просторової моделі, а також розрахунок та аналіз різноманітних коефіцієнтів співвідношення оцінок в різних октантах.

Позиціонування дестинацій промислового туризму – суб'єкта природокористування в першому квадранті є тільки ідеальним зразком, а в реальному випадку розрахований і побудований за кількісними показниками X, Y та Z-факторів прямокутний паралелепіпед буде займати просторову позицію відразу в усіх восьми октантах просторової моделі так, як це продемонстровано на рис. 2 його штриховим зображенням. При цьому, в кожному із восьми октантів буде знаходитись певна частка загального об'єму паралелепіпеда V_{Σ} , тобто,

$$V_{\Sigma} = V_I + V_{II} + V_{III} + V_{IV} + V_V + V_{VI} + V_{VII} + V_{VIII},$$

де $V_I, V_{II}, V_{III}, V_{IV}, V_V, V_{VI}, V_{VII}$ і V_{VIII} – відповідно частини об'єму паралелепіпеда, розташовані у всіх восьми октантах, які є кількісними оцінками відповідних складових характеристик розвитку.

Метою управління збалансованим розвитком туристичної дестинації в ідеалі можна вважати досягнення умови $V_{\Sigma} \rightarrow V_I \rightarrow \max$, що відповідає максимальному забезпеченню всіх без виключення пріоритетів і критеріїв оцінювання збалансованого розвитку за групами X, Y та Z-факторів.

Однак, в реальних умовах V_{Σ} ніколи не зможе досягнути V_I в зв'язку з тим, що саме існування і діяльність будь-якої соціально-економічної системи обумовлює невідновлювані втрати природних ресурсів та необхідність постійного пошуку і залучення нових, раніше невідомих, потреби і запити соціуму не можуть бути ніколи задоволеними в зв'язку із постійним виникненням і формуванням нових раніше невідомих. Це, в свою чергу, вимагає пошуку нових, раніше невідомих, управлінсько-економічних рішень з організації діяльності суб'єктів господарювання регіональних суспільних систем. Тому, реальні розрахункові значення $V_{\Sigma}, V_I, V_{II}, V_{III}, V_{IV}, V_V, V_{VI}, V_{VII}$ і V_{VIII} можуть бути використані як додаткова інформація для інноваційних управлінсько-економічних рішень із забезпечення збалансованого розвитку.

Висновки. Отже, основними напрямками подальших досліджень потенціалу запропонованої просторової моделі збалансованого розвитку дестинацій промислового туризму є обґрунтований вибір і наповнення її якісним переліком індикаторів – показників розвитку за окремими континуумами, встановлення нормативних значень оцінок за групами X, Y, Z і V- факторів та похідних коефіцієнтів, розробка методики їх розрахунку, оцінки, інтерпретації та використання генерованих за допомогою моделі подальших управлінських дій на регіональному і на загальнодержавному рівні.

Список використаних джерел:

1. Пендерецький О.В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення: Монографія / О.В. Пендерецький. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 225 с.
2. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2009. – 463 с.
3. Любіцева О.О. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник / О.О. Любіцева, В.К. Бабарицька. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 335 с.
4. Любіцева О.О. Типізація дестинацій // Географія та туризм: зб. наук. пр./ О.О. Любіцева, О.В. Третяков. – К., 2012. – Вип. 17. – С. 3 – 9.
5. Петренко В.П. До розробки інформаціогенної моделі сталого розвитку регіональних суспільних систем / В.П. Петренко, М.В. Палійчук, С.А. Побігун, Я.С. Витвицький // Моделювання регіональної економіки. – 2009. – №1(13). – с.80 – 90.
6. Головчан А.І. Теоретико-методичні підходи до оптимізації розвитку туризму в дестинаціях / А.І. Головчан // Вісник ДІТБ. – 2011. – № 15. – С. 139–145.
7. Словник української мови: в 11 томах. – Том 8, 1977. – стор. 229.

References:

1. Penderets'kyy O.V. Terytorial'na orhanizatsiya promyslovoho turyzmu Karpat-s'koho suspil'no-heohrafichnoho rayonu ta osnovni napryamky yiyi vdoskonalennya: Monohrafiya /O.V. Penderets'kyy. – Ivano-Frankivs'k: IFNTUNH, 2011. – 225 s.
2. Tkachenko T.I. Stalyy rozvytok turyzmu: teoriya, metodolohiya, realiyi biznesu: Monohrafiya / T.I. Tkachenko. – K.: Kyyivs'kyy natsional'nyy torhovel'no-ekonomichnyy universytet, 2009. – 463 s.
3. Lyubitseva O.O. Turyzmoznavstvo: vstup do fakhu: pidruchnyk / O.O. Lyubitseva, V.K. Babaryts'ka. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr "Kyyivs'kyy universytet", 2008. – 335 s.
4. Lyubitseva O.O. Typizatsiya destynatsiy // Heohrafiya ta turyzm: zb. nauk. pr./ O.O. Lyubitseva, O.V. Tretyakov. – K., 2012. – Vyp. 17. – S. 3 – 9.
5. Petrenko V.P. Do rozrobky informatsiohennoyi modeli staloho rozvytku rehional'nykh suspil'nykh system / V.P. Petrenko, M.V. Paliychuk, S.A. Pobihun, Ya.S. Vytvyts'kyy // Modelyuvannya rehional'noyi ekonomiky. – 2009. – #1(13). – s.80 – 90.
6. Holovchan A.I. Teoretyko-metodychni pidkhody do optymizatsiyi rozvytku turyzmu v destynatsiyakh /A.I. Holovchan// Visnyk DITB.–2011.–# 15. – S. 139–145.
7. Slovnyk ukrayins'koyi movy: v 11 tomakh. – Tom 8, 1977. – stor. 229.